

CZU: 343.158:343.13

DOI: 10.5281/zenodo.7358815

REVIZUIREA IN PROCESUL PENAL – CALE EXTRAORDINARA DE ATAC

MARIAN Alexandru,

profesor universitar, doctor, Facultatea de Dept și Științe Administrative,
Universitatea „Ovidius” din Constanța

Review is an extraordinary remedy regulated by the Romanian Code of Criminal Procedure. The cases in which a request for revision of a final criminal decision may be filed are limiting provided by law, which has a double reason, namely, firstly, the regulation is favorable to the principle of stability of final decisions and, secondly, it is limited to which may include requests for revision.

Keywords: review, extraordinary appeal, criminal trial, court decision.

Revizuirea, cale extraordinară de atac, de fapt și de retractare

Pentru a fi oferit un caracter de stabilități activităților de înfăptuire a justitei s-a ajuns la decizia că hotărârile judecătorești au caracter executoriu și dețin autoritatea de lucru judecat. Aceasta autoritate este caracterizată drept principiu nuanțat prin adăugarea “non bis în idem”, principiu conform căruia nu se mai permite provocarea unei judecăți noi referitoare la aceeași persoană sau faptă, nici măcar sub o încadrare distinctă dacă acestea au fost în trecut obiectul pentru care a fost luată o hotărâre irevocabilă.

Realizarea justiției a dovedit că în cele mai multe cazuri rezolvate, hotărârile penale care au rămas definitive și irevocabile au exprimat adevărul. De asemenea, s-a demonstrat că în anumite cazuri chiar aceste hotărâri definitive au fost netemeinice sau nelegale [1].

În cazul ultimului exemplu s-a discutat asupra raportului dintre principiul legalității și descoperii adevărului, pe o parte, și principiul autorității de muncă judecată pe de altă parte, acestea impunând instanțelor judecătorești și să rezolve într-un mod corect problemele care sunt puse sub judecată, ținându-se cont de normele de drept și de concordanța faptelor înfăptuite cu realitatea [2]. În cele din urmă, s-a decis că în cazuri excepționale, cauzele rezolvate în urma unei hotărâri penale rămase irevocabilă și definitivă pot fi reexamineate în urma unei proceduri care să aibă caracter extraordinar deoarece modurile prin care hotărârile definitive pot fi contestate sunt căile de atac extraordinare.

Limitele puse în planul proceselor în evitarea folosirii căilor de atac extraordinare mult prea des au trebuit să fie justificate într-un mod obiectiv deoarece acestea nu pot fi considerate obstacole artificiale care să ducă la continuarea și păstrarea hotărârilor definitive, netemeinice sau nelegale contra intereselor unei justiții considerate calitativă.

Exagerările autorităților de judecată în păstrarea hotărârilor judecătorești

sunt la fel de periculoase precum convingerile reformărilor lor cu o prea multă înțelegere și generozitate.

Cea mai importantă problemă în ceea ce privește procesul de reglementare a căilor de atac extraordinare într-un mod corect reprezintă identificarea ipotezelor mediane care să implice și să împace dorințele venite din partea ambelor părți [3].

Independența căilor de atac extraordinare și caracterul lor juridic caracteristic poate fi înregistrat printr-o analiză comparativă, mult mai detaliată decât cea menționată în paragraful de mai sus, în legătură cu căile de atac ordinare.

Începând cu comparația dintre căile extraordinare și căile ordinare de atac, putem ajunge la concluzia că oricare dintre căile extraordinare de atac sunt o somitate de reîncepere a unui proces penal care a fost epuizat total în faza de judecată (câteodată chiar și în proces de executare) și putem constata că prin mijlocul acestei căi procesul nu poate trece într-un alt stadiu, ci este reluat, repetându-se un proces care, în mod normal, ar fi fost considerat deja atins și înfăptuit [4].

În actualul nostru sistem procesual, valabil din ultimele decenii, au fost prezentate 4 moduri de atac extraordinare:

- Contestația în proces de anulare
- Revizuirea
- Recurs în interesul legii
- Recurs în anulare

Toate aceste căi de atac vin în interesul legii și au caracteristici specifice de aplicare, fiind aplicabile în înlăturarea efectelor cauzate de erorile cele mai evidente și grave care pot apărea în urma soluționării cauzelor.

În acest moment mai sunt doar 3 căi de atac prin abrogarea în mod expres a recursului în procesul de anulare, conform articolului 5 din Legea cu numărul 576 din 2004.

Prima grupă de erori pot apărea în urma imposibilității părților de a se putea apăra în fața instanței, fie deoarece instanță este vinovată (spre exemplu, procesul de citare pentru termenul de judecată nu a fost îndeplinită în totalitate din punct de vedere legal), fie există nu alt motiv (spre exemplu, una dintre părți nu a fost prezentă la judecată și nu a putut anunța absența).

Schimbarea hotărârii definitive formulată în aceste condiții se va realiza prin intermediul unei contestații în care se cere anularea judecatei.

Alte greșeli care pot apărea în soluționările definitive pot fi din necunoștință altei instanțe a anumitor împrejurări care ar fi putut duce la o altă formă de rezolvare dacă acestea erau cunoscute.

Astfel de erori poartă denumirea de “erori judiciare” și pot fi soluționate prin revizuire, adică printr-o procedură caracteristică eliminării efectelor care pot

apărea în urma unor asemenea erori.

Dacă o hotărâre este în stadiul de revizuire și rămâne definitivă, aceasta poate fi atacată printr-o cerere de revizuire în urma unor noi împrejurări sau printr-o contestație referitoare la viciile procedurale.

Toate căile extraordinare de atac susțin o etapă diferită de judecată, aflată în exteriorul ciclului ordinar și care are drept efect reincluderea cauzei în ciclul ordinar [5].

Reglementarea și importanța revizuirii în procesul penal

Deoarece revizuirea are drept scop eliminarea erorilor judecătorești și anularea efectelor acestora prin anularea hotărârilor judecătorești definitive care prezintă erori, este necesar ca aceasta să aibă o atingere a obiectului judecat. Marele interese sociale solicită totuși, ca justiția să se împartă doar dacă adevărul este respectat și în acest fel se poate trece peste solicitările exagerate ale puterii judecătorești.

Pentru a fi păstrat un echilibru între cele două nevoi și solicitări venite din partea societății - anularea erorilor judecătorești și respectarea hotărârilor judecătorești - se cere ca toate garanțiile să fie luate pentru ca revizuirea să nu ajungă o cale de atac ordinară și obișnuită.

Revizuirea fiind luată drept o soluție cu scopul de a repara în special erorile de judecată, legislațiile care se ocupă de procesele penale au pus sub revizuire anumite condiții atât din considerații substanțiale (prin anticiparea cazurilor care pot ajunge la revizuire), cât și din considerații formale (prin propunerea unor proceduri specifice).

Atât în legislația romană, cât și în cea din alte țări reglementarea posibilității de revizuire a prevăzut modalități diferite în ceea ce privește căile de realizare a acestui lucru.

Prima problemă care a fost expusă atât în practică, cât și în doctrină, a fost admiterea revizuirii oricăror cauze penale sau doar cele care au drept obiect o infracțiune gravă [6].

În urma revizuirii doctrine și a reglementărilor legale care prevăd obiectul revizuirii se pot distinge următoarele sisteme:

A) în ceea ce privește cazurile de revizuire

Deoarece vorbim de o cale de atac extraordinară, folosită cu scopul de a corecta erorile de judecată, legea penală procesuala trebuie să menționeze care sunt cazurile pentru care se cere revizuirea, mai exact “situațiile care îndreptățesc presupunerea serioasă că s-a comis o eroare judiciară” [7].

Astfel, legea trebuie să prezinte în cazurile de revizuire toate situațiile care dovedesc asemenea presupuneri. Totuși, unele legi menționează, fără un motiv logic, mai puține cazuri în care s-au făcut revizurii decât ar fi fost necesar pentru

corectarea erorilor judiciare.

Dacă progresul domeniului juridic într-o anumită țară este mai mare, legislația trebuie să țină pasul către o posibilitate de eliminare completă a erorilor de judecată.

Din perspectiva prevederilor care se referă la cazurile revizuite se pot înfăptui două sisteme:

I. Sistemul restrâns al revizuirii, în interiorul căruia numărul de cazuri revizuite și domeniile cuprinse sunt foarte reduse, în care rămân fără reglementări doar anumite cazuri care pot cauza erori judiciare. Spre exemplu, în Franța s-a admis, prin decretul din mai 1793, unic caz de a putea fi revizuit prin neconcordanța hotărârilor, fără a fi analizate și erorile de judecată care pot apărea în urma cazurilor de infrațiune sau din necunoaștință faptelor sau împrejurărilor aflate după ce cazul a fost soluționat. Totodată, codul de procedura penală din România din anul 1864 nu acorda posibilitate a de fi îndreptată o eroare judecătorească care a rezultat din lipsă de cunoaștere de către instanță judecătorească a anumitor acțiuni sau fapte aflate ulterior.

II. Sistemul lărgit al revizuirii, în interiorul căruia numărul de cazuri revizuite și domeniile cuprinse este foarte mare, în care sunt adăugate aproape toate cazurile care pot determina o eroare judiciară. Sistemul acesta este adoptat în ziua de azi în aproape toate legile de procedura penală.

B) În ceea ce privește infrațiunile care sunt puse sub revizuire

În funcție de nivelul infrațiunii solicitată a fi revizuită, în anumite legislații au fost incluse două sisteme:

I. Sistemul diferențiat de revizuire, care aprobă revizuire doar în situația infrațiunilor foarte grave. Sistemul acesta este utilizat și în ziua de azi în anumite țări capitaliste în care încă este aplicată împărțirea tripartite (contravenție, delict sau crimă) sau bipartite (contravenție sau delict) a contravențiilor care se bazează pe diferențierea în ceea ce privește “gravitatea” acestora. În anumite țări revizuirea este aprobată doar în cazul crimelor, deci în care contravențiile sau delicturile nu sunt luate în considerare.

II. Sistemul nediferențiat al revizurii, care aprobă revizuirea în cazul tuturor infrațiunilor, indiferent de cât de grave sunt. Sistemul acesta este utilizat de toate țările socialiste care au eliminat diferențierea dintre delicturi și crime și au eliminat, de asemenea, și contravențiile din categoria ilicitului penal. Cei care îmbrățișează acest sistem bazat pe diferențiere se bazează pe argumentul că nu este potrivită și folositoare încălcarea puterii judecătorești atunci când este vorba de infrațiuni nu foarte grave. Totodată, se consideră că în situația contravențiilor nu se face abuz de revizuire deoarece părțile nu au un interes prea mare. Dacă vorbim despre progresul juridic, acest sistem dovedește un progres și face parte din legislațiile

mai noi. Codul de procedura penală din România din anul 1864 aprobă revizuirea doar în cazuri de crime însă, în urma codului de procedura penală din 1936, a fost aprobată revizuirea și în cazul contravențiilor și, în cele din urmă, în urma decretului cu nr. 184 din 1954, să fie aprobate revizuirile și în cazul infracțiunilor, indiferent de cât de grave sunt sau nu.

C) În ceea ce privește limitele pe care revizuirea le are

În privința organizării revizuirii putem diferenția două sisteme, în funcție de interesele și poziționarea vinovatului:

I. Sistemul de revizuire limitată, care aprobă revizuirea favorabilă vinovatului, nu în defavoarea lui

II. Sistemul de revizuire nelimitată, care aprobă revizuirea atât în favoarea, cât și în defavoarea vinovatului.

D) În ceea ce privește extinderea revizuirii

Dacă vorbim despre cât de întinsă poate fi revizuita, putem diferenția, tot în concordanță cu interesele vinovatului, două sisteme:

I. Sistemul total de revizuire, care aprobă revizuirea doar în cazurile în care condamnatul este nevinovat sau dacă cel achitat se dovedește vinovat. În urma acestui sistem nu se mai poate solicita revizuirea deoarece este considerat că vinovăția inculpatului ar ajunge mai mică sau mai mare; prin urmare, în urma acestui sistem, revizuirea are rolul de a aduce o soluție total opusă față de cea pronunțată în urma hotărârii care se dorește a fi atacată prin revizuire.

II. Sistemul total sau parțial de revizuire, care aprobă revizuirea dacă inculpatul se dovedește nevinovat sau dacă achitatul se dovedește vinovat, dar și în cazurile în care gradul de culpabilitate se dovedește mai mic sau mai mare

Sistemul total sau parțial este valid în tot mai multe țări și urmărește o creștere ascendentă spre dezvoltare.

E) În ceea ce privește procedura de revizuire

Dacă vorbim despre procedura de revizuire, sistemul aprobat în legislațiile penale este cel de judecare a solicitării de revizuire prin trecerea prin două faze de proces: judecata în fond și judecata în principiu.

Dublul statut asupra solicitării de revizuire, una dintre ele asupra fiabilității în principiu (*judicium rescindens*) iar altă asupra conținutului (*judicium rescissorium*) a fost inițiate în urma griii că o astfel de cerere, care are ca scop anularea hotărârilor definitive, să ajungă a fi rezolvată în condiții cât mai bune.

Tot în privința procedurii de revizuire pot fi distinse două sisteme:

I. Sistemul de procedură mijlocită, în care judecătorul verifica pentru prima dată justetea cererii pentru revizuire, urmată de eventuale cercetări ulterioare [8].

II. Sistemul de procedură nemijlocită, în care solicitarea de revizuire este solicitată instanței de judecată în mod direct, fără a mai trece printr-o verificare

făcută de procuror.

Evoluția legislativă a revizuirii

Ca regulă generală, activitatea care se desfășoară în ciclul ordinar al procesului penal, în cazul în care a fost temeinică și legală trebuie să aibă ca rezultat prin nuanțarea hotărârii penale definitive, în cadrul căreia faptele analizate arată adevărul iar legile civile și penale au fost aplicate în mod corect. În practică sunt demonstrate și cazurile în care sunt luate hotărârile definitive, care au caracter de autoritate de lucru judecat și au rezolvat cauza penală care a produs erori de drept și de fapt.

Tot cauzele care arată neajunsurile în activitățile primei instanțe și cele de apel pot apărea și în activitățile instanței care se ocupă de recurs, ceea ce poate duce la împiedicarea alungării erorilor cauzate de această instanță.

Totodată, putem întâlni și hotărâri penale cu erori de fapt și de drept grave dacă nu au fost utilizate căile ordinare de atac. Legiuitorul, atunci când a format căile de atac extraordinare pentru a fi folosite ca mijloc în rezolvarea proceselor penale, a luat în considerare și o asemenea rațiune.

Crearea unor asemenea mijloace de proces pot atinge autoritățile de lucru și, în consecință, și stabilităților pe care hotărârile judecătorești le au, cu scopul de a oferi încredere în justiție și oferirea garanției că pedepsele sunt executate de către condamnați. Tocmai din acest motiv organul de justiție s-a implicat în reglementarea căilor de atac extraordinare care produc atingerea autorităților de lucru judecate [9].

Reexaminarea este o procedură întâlnită încă din dreptul roman după numele de “restituio în integrum”, dar care a obținut caracteristica unei căi de atac extraordinare în dreptul modern. Această procedură a fost întâlnită în “Pravila domnitorului Ioan S. Sturză” (1826), în “Codicele penal și de procedura penală Barbu Știrbei” (1850) sau în “Regulamentul Organic al Munteniei” (1832).

Istoria demonstrează încercarea că cele două principii să fie conciliate: “res iudicata pro veritate habetur”, adică determinarea adevărului.

Cu mari influențe din dreptul roman, dreptul francez vechi ignoră nu doar procesul de revizuire, însă îl și aplică întrucât acest proces era posibil pentru orice eroare care cauza o eroare într-o hotărâre criminală, fără a exista vreo limită în privința aceasta.

În urma ordonanței din anul 1667 revizuirea nu mai devenea permisă în materii penale însă, prin ordonanța din 1670, aceasta a redevenit admisă. În perioada Revoluției s-a ajuns la o altă extremitate, calea de atac fiind absolut interzisă în urma decretului din 8 octombrie 1789 și legii din 17 august 1792. Revizuirea a fost în cele din urmă înlăturată în urma influenței instituțiilor juridice engleze care nu luau în considerare revizuirea și de credință extraordinară în

meritele juriului în ceea ce privește domeniul criminal.

S-a constatat rapid că s-a ajuns mult prea departe și, prin decretul din 15 mai, cu ajutorul influenței opiniei publice, revizuirea a redevenit admisă însă doar în cazul unor hotărâri contrare, cazuri în care erorile de judecată erau mult mai vizibile. Codul 3 din Brumar a acordat ocazia jurisprudenței franceze, prin reintroducerea dispozițiilor referitoare la revizuire, să admită că tăcerea menționată în Codul Brumar nu reprezintă o abrogare a poruncilor anterioare.

Codul care se referă la instrucțiunile criminale din anul 1808, ca urmare a experiențelor obținute până atunci, nu doar admite revizuirea în privința faptelor criminale ci o și extinde și în alte cazuri de natură corecțională în urma legii din 29 iunie 1867.

În urma legii din 8 iunie 1895 aplicabilitatea revizuirii a fost extensă și în privința cazurilor cu un caracter mult mai general comparativ cu celelalte cazuri (în privința probelor și faptelor noi care pot dovedi inculpabilitatea condamnatului) și a fost stabilit principiul reparării morale și materiale produse de eroarea judiciară pentru prima oară, prin acordarea dreptului victimei că vina pentru care s-a stabilit condamnarea să fie despăgubită de către stat.

În Italia revizuirea este cunoscută și ea de foarte mult timp în legislația penală. În Codul de procedura penală din anul 1913 era admisă revizuirea în 3 situații:

- Hotărârile erau contrare
- Probe sau fapte noi au fost descoperite
- Au existat activități de infrațiune precum coruperea judecătorilor sau declararea falsă în acte

În cazul vechiului drept din România nu există opțiunea de revizuire deoarece “domnul putea ierta de osânda” pe ce condamnat pe motiv nedrept însă nu putea oferi “scrisori de revizuire” judecătorului [10]. În ultima vreme, totuși, revizuirea a devenit admisă cum este prezentată și de I. Tanoviceanu, “cu multă ușurință”.

Ion S. Sturză prevedea în anul 1826 ca “cel osândit are Slobodă voie din pravilă să ceară să se facă de iznoava cercetare când va avea îndestule dovezi spre dezvinovățirea să” [11].

În studiul realizat pentru a vorbi despre revizuire, E. C. Decusara demonstrează că în Codica Criminală din anul 1926 era prevăzut, în art. 56, revizuirea în dezavantajul achitatului, potrivit căreia acel care prin judecata s-a făcut a fi nevinovat, poate pentru fapta de care a fost învinovățit, să se îndatorească ca să se dezvinovățească de-al doilea, când din vremea judecății dintâi nu va fi trecut paragrafia anilor”. Aceasta revizuire a fost aprobată și de Regulamentul organic din anul 1832 al Muntenia.

Codul de procedura penală din anul 1864 aprobă doar trei cazuri în care poate fi aprobată revizuirea, la fel ca în codul de instrucțiune criminală din 1808 din

Franța:

- Hotărâri contrare
- Dacă victima este încă în viață
- Declarații false

Codul acesta a rămas același în cazul revizuirii până când a fost înlocuit în anul 1936 cu codul de procedura penală, chiar dacă legislațiile din alte țări au făcut progrese semnificative.

Dacă modelul francez și alte legislații străine au cunoscut progrese în ceea ce privește instituția revizuirii, codul de procedură penală din România a rămas neschimbat. Totuși, instituțiile judecătorești au extins într-o oarecare măsură revizuirea “printr-o interpretare creatoare și în materie corecțională” [12].

În Noul Cod de Procedură Penală Român intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014, au fost reglementate cazurile în care poate interveni revizuirea unei hotărâri judecătorești penale rămase definitive.

Aceste cazuri le regăsim în cadrul art. 453 din acest Cod de Procedură Penală.

Cazurile de revizuire

(1) Revizuirea hotărârilor judecătorești definitive, cu privire la latura penală, poate fi cerută când:

a) s-au descoperit fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute la soluționarea cauzei și care dovedesc netemeinicia hotărârii pronunțate în cauză;

b) hotărârea a cărei revizuire se cere s-a întemeiat pe declarația unui martor, opinia unui expert sau pe situațiile învederate de un interpret, care a săvârșit infrațiunea de mărturie mincinoasă în cauza a cărei revizuire se cere, influențând astfel soluția pronunțată;

c) un înscris care a servit ca temelie al hotărârii a cărei revizuire se cere a fost declarat fals în cursul judecății sau după pronunțarea hotărârii, împrejurare care a influențat soluția pronunțată în cauză;

d) un membru al completului de judecată, procurorul ori persoana care a efectuat acte de urmărire penală a comis o infrațiune în legătură cu cauza a cărei revizuire se cere, împrejurare care a influențat soluția pronunțată în cauză;

e) când două sau mai multe hotărâri judecătorești definitive nu se pot concilia;

f) hotărârea s-a întemeiat pe o prevedere legală ce a fost declarată neconstituțională după ce hotărârea a devenit definitivă, în situația în care consecințele încălcării dispoziției constituționale continuă să se producă și nu pot fi remediate decât prin revizuirea hotărârii pronunțate.

(2) Revizuirea hotărârilor judecătorești penale definitive, exclusiv cu privire la latura civilă, poate fi cerută numai în fața instanței civile, potrivit Codului de procedură civilă.

(3) Cazurile prevăzute la alin. (1) lit. a) și f) pot fi invocate ca motive de revizuire

numai în favoarea persoanei condamnate sau a celei față de care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei ori amânarea aplicării pedepsei.

(4) Cazul prevăzut la alin. (1) lit. a) constituie motiv de revizuire dacă pe baza faptelor sau împrejurărilor noi se poate dovedi netemeinicia hotărârii de condamnare, de renunțare la aplicarea pedepsei, de amânare a aplicării pedepsei ori de încetare a procesului penal, iar cazurile prevăzute la alin. (1) lit. b)-d) și f) constituie motive de revizuire dacă au dus la pronunțarea unei hotărâri nelegale sau netemeinice.

(5) În cazul prevăzut la alin. (1) lit. e), toate hotărârile care nu se pot concilia sunt supuse revizuirii.

Referințe:

1. NEAGU, I. Tratat de procedură penală, Editura Pro, București, 2000, p. 572.
2. VOLONCIU, N. Drept procesual penal, Vol.I., Tipografia Universității, București, 1987, p. 423.
3. THEODORU, Gr. Tratat de drept procesual penal, Editura Hamangiu, 2007, București. p. 15.
4. LEFTERACHE, V. Drept penal parte generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2018, p. 51.
5. CIOCLEI, V., ROTARU, C., TRANDAFIR, A. Drept penal. Partea specială. Caiet de seminar, Editura C. H. Beck, București, 2018, p. 25.
6. DAMASCHIN, N. Tratat de procedură penală, parte generală, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 15.
7. CRIȘU, A., Drept procesual penal. Parte generală, Editura Hamangiu, București, 2016, p. 85.
8. ANTONIU, G., BULAI, C. Dictionar de drept penal si de procedură penală, Editura Hamangiu, Bucuresti, 2011, p. 74.
9. THEODORU, G. Tratat de drept procesual penal, Editura Hamangiu, București, 2007, p. 837.
10. DECUSARĂ, E. C. Revizuirea în penal, Editura Curierul judiciar, București, 1922, p. 9.
11. COSMA, D. Teoria generală a actului juridic, Editura Stiintifica, Bucuresti, 1969, p. 23.
12. MIHĂESCU, D., RĂMUREANU, V. Căile extraordinare de atac în procesul penal. Editura Științifică, București, 1970, p. 253.

